

Sekularyzacja Zachodu: tacytyzm od XVI do XVII wieku

W XVI wieku protestancka reformacja i katolicka kontrreformacja doprowadziły nie tylko do zacieklej konfliktów teologicznych między wyznaniem, ale także do napięć politycznych i wojen między grupami obywateli i między państwami. Źródłem konfliktów była również dynastyczna rywalizacja książąt. Pod koniec stulecia w Europie wybuchło kilka wojen i konfliktów społecznych, z ogromną liczbą ofiar i uchodźców, co w konsekwencji doprowadziło do powszechnego zniszczenia. Państwa i książęta okazali się niezdolni lub niechętni do przywrócenia pokoju i dyscypliny politycznej wśród ludności.

Naturalnie, naukowcy i filozofowie myśli politycznej stojący w obliczu tego kryzysu zaczęli przeszukiwać swoje książki i teorie w poszukiwaniu pomysłów, które mogłyby pomóc w jego przezwyciężeniu. Niektórzy zwrócili się ku ideom suwerenności ludu i prawom oporu, inni ku pojęciu Boskiego Prawa królów i ścisłej współpracy władz kościelnych i świeckich. Stosunkowo niewielka grupa myślicieli politycznych doszła jednak do wniosku, że istniejące idee funkcjonowania polityki nie dawały władcom wystarczającej swobody, by skutecznie przywrócić pokój i porządek. Ręce władcy bowiem były zbyt mocno związane żądaniami kościołów, konstytucją i ideałami politycznymi, które wymagały od nich, by zachowywali się zawsze jak wzorowi książęta.

W rezultacie ci myśliciele opowiedzieli się za pewnym stopniem "emancypacji" polityki od religii, wiary i etyki - ale do pewnego stopnia. Byli bowiem w pełni świadomi, że ich idee są moralnie kontrowersyjne i mogą być łatwo błędnie odczytywane jako usprawiedliwienie dla ateizmu, tyranii, makiawelizmu i nadużywania władzy, do których oni sami czuli odrazę. Niemniej jednak te kontrowersyjne początki doprowadziły w XVII i XVIII wieku do wielkiej modernizacji myśli i praktyki politycznej na wielką skalę, tj. do oddzielenia Kościoła od państwa i powstania polityki jako samodzielnej dziedziny (w nauce) i niezależnych kompetencji w praktyce. Polityka stała się dyscypliną nie tyle oderwaną od etyki prawnej, społecznej czy religijnej, co czwartym czynnikiem, obok pozostałych trzech, pewnym niezależnym rozważaniem, który równoważył pozostałe. W ten sposób powstanie nowoczesnego państwa jako niezależnej i rozwiniętej instytucji może być częściowo rozumiane jako kolejny rezultat tego procesu.

Dla małej grupy, która rozpoczęła ten łańcuch myślowy, rzymski historyk Publiusz Korneliusz Tacyt z I w. n.e. był ich największą inspiracją, nawet bardziej niż florencki pisarz Niccolo Machiavelli, którego idee były zbyt skrajne, by można je było propagować w rzeczywistości - chociaż Machiavelli i Tacyt rzeczywiście podzielają szereg podstawowych idei. Tacyt opisał historię pierwszych kilku rzymskich cesarzy w pesymistyczny i niegloryfikujący sposób, kładąc nacisk na prawdziwe mechanizmy polityki władzy i psychologii politycznej ludu i elit arystokratycznych.

Dla „tacytystów” ta analiza faktycznego (nie idealnego) funkcjonowania polityki dała początki nowej politologii, która mogła przynieść realne odpowiedzi na kryzys ich czasów. Biorąc pod uwagę ich intensywne zaangażowanie w prace Tacyta, uczeni, o których mowa, zostali określani jako właśnie "tacytyści", a ich ruch jako tacytyzm. Biorąc pod uwagę kontrowersyjny charakter ich idei, tacytyzm był pod wieloma względami ruchem "podziemnym". Dlatego też ważną cechą charakterystyczną publikacji tacytystów stały się skomplikowane i rozbudowane strategie retoryczne i literackie, które stosowali w celu kierowania recepcją swoich idei pośród czytelników i zapobiegania nieporozumieniom.

W tym projekcie skupimy się na powyższych strategiach, aby napisać historię tacytyzmu wraz z otaczającymi go walkami i kontrowersjami. Interpretując skład retoryczny i strategie każdego z wybranych tekstów w jego współczesnym kontekście społecznym i politycznym, możemy uzyskać obraz kontrowersji i kwestionowanych idei, które w tym kontekście są zagrożone. Seria tych historii wpisuje się w historię ruchu tacytystycznego. Ostatecznie, pod koniec XVII wieku, tacytyzm stracił swoją kontrowersyjną naturę i stał się częścią głównego nurtu europejskiej myśli politycznej, co wyraźnie wskazuje na zmianę samej myśli politycznej. Albowiem fundamenty nowoczesnej dyscypliny nauk politycznych położyli uczeni inspiracji tacytystycznej, którzy wnieśli istotny wkład w podstawy nauki ekonomicznej.

Ta historia tacytyzmu nie tylko rzuci światło na kluczową, wczesną fazę wyłaniania się nowoczesnej myśli i postaw politycznych, lecz pokaże również, w jaki sposób społeczeństwa europejskie w przeszłości radziły sobie ze skomplikowaną grą polityczną i religijną, polityką i prawem, jak postrzegano, interpretowano i negocjowano w społeczeństwie sprzeczności między władzą a sprawiedliwością oraz między sprzecznymi ze sobą zasadami, w jaki sposób kwestionowano i broniono sekularyzacji, jak przeciwstawiano się starciom i napięciom między większościami i mniejszościami opiniotwórczymi, a także (w większości przypadków) jak je zwalczano i (ostatecznie) jak je rozwiązywano. W ten sposób dostarczymy materiał do użytecznych porównań, który pozwoli na lepsze wyekspozowanie polityki teraźniejszości.